

Annak ellenére hogy egyetemes tudásunk hatványosan növekszik napjainkban és egyre rövidülő időszakokban duplázzuk meg azt, a legkezdetlegesebb tudományágak egyike továbbra is maga az agy működése maradt. Lelkünk lelhelyét a szívünkben véltük megtalálni, s költői nyelvünk képletesen ma is szívünkre hivatkozik mint legbelsőbb érzéseink lakhelyére, jóllehet jól tudjuk hogy csak egy magát kicsavaró pumpáról van szó és a kisujjunkban is több érzés van mint abban. Ma már semmi kérdés hogy nemcsak gondolataink de érzelmeink teljes világa is az agyunkban működik. De hogyan? Sam Harris, filozófia képzettségű amerikai neurológus írja a *The End of Faith*[1] című könyvében:

Különbéle módszerek bizonyítják a meditációs gyakorlatoktól a pszichedelikus gyógyszerek használatáig, hogy az emberi létélmények nagyon formálhatóak és változékonyak tudnak lenni. A gondolkozók már több mint ezer éve tudják hogy átlagemberek képesek levetkőzni az "én" érzésének a fogalmát és ezáltal megszabadulni attól az érzéstől hogy az egyén elkülönül a világegyetemtől.[i]

Erről a transzendentális élményről szól Seres József több szinten érdekes költőnk *Mikrokozmosz* című oszlopos versében, amelynek tetején ez az ildomos alakú, képzőművészeti képzettségét és tehetségét egyaránt idéző formás "váza" áll.

Az ébredő, a születő helye

távoli hullámokat fogad.

Elsimít és átenged

időtlenül. Nincs belül

és a kívül - örök körök -

maga a végtelen.

Csak a minden érzi,

formálja képtelen álm,

mindenütt jelen levő

érezk fölötti ajándék való -

az eggyéválás vágya, csodája.

A magátólvaló homálya

gomolygó, színes ködökként
mindent ölel, áthat, alakít,
csiklandozza a mélység halait
lombokat rezdít, vijjogva suhan,
habokat kerget, megremeg,
hogy vele rezdül a lélek -
ő maga a lélek-élet.

Seres tragédiája hogy verseit is ez a "képtelen álom" szüli, hogy azok vers vers után ezeken az "örök körök"-ön gördülnek a "magátólvaló homályában," hogy neki nem elég az élet, sem az Élet, neki az ÉLET kell, ez az "érzékfölötti"-re zsúfolt világmindenség amivel (és nem viccel) álmaiban együtt rezdülni érzi a lelkét, ez az a hely ahol érzelmeiben Seres eggyé tud válni magával a "lélek-élet"-tel, ez az egyetlen hely ahol ő teljesen otthon van, tökéletes egységben és lelki nyugalomban, az egyetlen hely ahol igazán boldognak tudja érezni magát.

Seres aktusa: kötéltáncosnak lenni az űr felett: megtestesíteni egy csodát, megláttatni a csupán érzékelhetetőt, egy új és állandóan megújuló felfogásban felfoghatóvá tenni a világmindenséget. A feladat amire vállalkozik herkulesi munkát igényel és sziszifuszt sejtet: "Aki sokat markol az keveset fog" mondja ősi népünk közmondása s ezt egy lépéssel tovább vinni sem nehéz: aki mindent akar fogni az semmit sem fog. Ennek a veszélynek teszi ki magát Seres József, ekkora kockázatot vállal el csak hogy ki tudja tárnai a lelkét nekünk, s hogy őszinte maradjon önmagához.

Ez a tragikus hősi figura nem tud szabadulni abból a csapdából amit ő maga épített magának, mert nem elégszik meg egyébként kitűnő képzeletével sem. Mint Évszakok nélkül című kötetének 37. számú versében vallja:

mert nekem több a képzelet
mint a lehetetlen árnyat adó bokra
ahogy a csillag néz le fényével reá
úgy néz ő fel a kigyúló csillagokra

álmodom

hogy hazámmá vált az Isten

a csodálkozás templomában

tágranyílt lelkem úgy terül szét itt

ez újban

mint ott az ŐSHAZÁBAN

Ha valaki vitatni kívánja Seres költői tehetségét az a fenti sorok után jobb ha nem teszi ezt. Mert ezek (mint az alábbiak), gyönyörű sorok. De Seresnek - érzéseihez, álmaihoz képest - ezek is elégtelenek. Mint költő, kénytelen szavakat használni, de a feladat: szavakban kifejezni azt amit ő megálmodott és megérezett, végülis képtelenség. A 37.-et a 38. követi:

a szavakban rejlő kénytelenség

takarna mindent

mint az álca

ha örök törvénnyel nem hullana rá

az égi fény a sárra

ha gerincünkben nem feszülne

egy darab a horizontból

és lyukas zsebünkből nem buggyanna ki

a VÉGTELEN

Szavakkal, még isteni tehetség mellett is legfeljebb csak érzékeltetni lehet ezt a megérezett csodát, pontos kifejezésére a szavak elégtelenek. A szavak, önnön lényegükből kifolyólag, "fedik" az értelmet s csak az égi fény, az isteni tehetség világossága képes átsejttetni rajtuk ezt a valónak érzett csodát amire az ember csak azért képes mert végső elérhetőségeiben (a saját horizontján), el tudja érni ezt az isteni világosságot, ami benne is fogantatik, "a gerincében van." S ez nem tettetés. Ezt Seres a Wilsoni erős értelemben vett alapon "tudja." [ii] Így nincs szüksége tettetésre, ő csak önmagát, s élménye hitelességét ásná alá ezzel. A Légy vendégem "Jönnek, egyre jönnek" című versében ezt világosan leszögezi:

Nem akarok csalóka verset,

a magam tornyát építem itt

Seresnek nem kell hazudnia mert élménye számára valós értékû, és ez az élmény az, ami nagyvá teszi õt, ebbõl építi õ a maga tornyát, s ha ezt nem tudja elmondani mit tudna mondani? Mert emellett a világmindenséget magában foglaló élmény mellett minden más eltõrpül. De hogy elmondhassa ezt a nagy élményt, egy állandó belsõ csatát kell vívnia értelme és érzelmei között, és szembe kell néznie feladatának kétségbeejtõ nehézségeivel. Folytatja a fent idézett 38. versrészletben:

minden formában kötekedik

az értelem az érzelemmel

de ki mondja el

mit álmomban megfogtam

az üressé vált

felébredt két kezemmel

Nemcsak Seresnek vannak nehézségei - olvasójának is. Jóformán minden Seres versben "kötekedik az értelem az érzelemmel." A költõ "mindentlátó" szemekkel néz mindenre, és a gondos olvasó még félig sem olvasott el egy-egy nagyobb lélekzetû Seres verset és már belefáradt a megértésébe. Ugyanakkor az olvasónak a sorokkal éreznie is éppúgy hiábavaló próbálkozás mert érzelmeibõl meg a gondolatok rángatják ki rögvest, nembeszélve a világmindenségbõl elõkavart szavak, képek áradatáról amelyek "jönnek, egyre jönnek." Seres egy, ezt a címet viselõ verse jól illusztrálja ezt: ezek a mindentlátó Seres szemek kísértetiesen hasonlítanak egy mély komatózusból felébredõ kinyíló szeméhez aki úgy néz elõször körül hogy szeme akadozva ugrál tárgyról tárgyra:

Két álm között, éberem,

elindul lassan temetésre

a tûzben, jégben edzett

és vég felé halad

a nemzett Nemzet, --

osztály, réteg, család, egyén:

busa bölény, fakó róka

s kókadtan áll minden növény.

Ultrahangból, infrafénybõl

átszótt minden üres véled,
nem maradt már csak a remény:
tudománytól sokat várhat,
képzelettől sokat kérhet -
dideregve mér a lélek.

Felnő gyorsan a víg kamasz
s lelkesedésből bús panasz
csepeg le majd tiszta vérbe -
nem tud menni,
nem tud lenni,
ölében hordja páncél kérge,
s olyan lesz majd mint jómagam.

Hát ez egy eléggé zavart önarckép. Az ilyen sorokat olvasó élménye egy érzelmi-értelmi rövidzárlat. Amennyiben Seres a világmindenséget magában foglaló élményeit közvetítené az olvasójának, az érthető hogy képeit, gondolatait is a világmindenség egészéből veszi. De ilyen káotikusan? Seres versei nemcsak tárgyról tárgyra és képzetről képzetre, de gyakran ellentétéről ellentéte is ugrálnak - mint a fentiekben látjuk - soronként is, a sorokon belül is. És van itten konkrétan temetés, tűz, jég, nagybetűs Nemzet, osztály, réteg, egyén, ultrahang és infrafény, tiszta vér és kókadt növény, bús panasz és busa bölény, páncél kérge, fakó róka, lelkesedés és didergő lélek. Ebből a túlterheltségből magából is kisül egy rövidzárlat az olvasónak. Ezen felül az élmény közvetítését egy, a költő fejében felvillanó rím vagy szójáték is más útra terelheti és tereli is: a fentiekben nyilvánvalóan így jutunk a jégben edzett valamitől a nemzett Nemzethez, innen a busa bölény meg a fakó róka is. Az érzelem nem tud úgy cikázni mint a gondolat, így ezt a cikázást nem tudja követni. De az értelem sem, mert a fent felsorolt dolgok mind benne vannak a versben de az egyikről sem szól. Íme egy konkrét példa amikor Seres nagyot markol de semmit sem fog. Szerencsére vannak jóval jobb Seres versek is, de a probléma sajnos általános.

Egy másik általános problémája az olvasójának az hogy Seres elvont fogalmakban gondolkozik és ott ő maga is inkább érez mint gondolkozik. Emellett versei megosztozási és nem meggyőzőési szándékkal íródnak, így nincsen logikus felépítés, gondolatvezetés, magyarázat, következtetés - következésképpen az ugráló, váltakozó, ellentétes gondolatok és képzetek

nehezen követhetőek, ha egyáltalán. A versek gyakran tudatfolyam megjelenítésűek, egyikből a másikba követhetnek maguktól is, szándékosan is. A Légy vendégem "Szonnettkoszorújában" nem kevesebb mint tizenöt szonnetet fűz össze Seres oly módon, hogy a megelőző szonnet utolsó sora és az elkövetkező első sora ugyanaz, de a belső sorok is ismétlődnek. Ezeken az aforizmusos bölcseségeket, metafizikus meglátásokat, kinyilatkoztatásokat soroló, képeket felvillantó verseken ember legyen aki átrágja magát.

Ezzel szemben a könnyed olvasás gördülékeny. Szinte zökkenőmentesen megyünk át egyik versből a másikba, a hatás szinte monoton, altató. Ezen a szinten nincsen kimerültség vagy zavar, bökkenő sincsen mert a kátyús helyeken áthúzza a költő játékossága, vagy egy-egy rímáncolat sőt, a köteteket lapozgatva szemünk megpihenhet a kötetek grafikáin is és az agy felvilágosulhat rajtuk mert ezek néha érthetőbbek és kifejezőbbek mint a szöveg, a szó.

Mert Seres nemcsak tehetséges költő, de tehetséges grafikus is. A Palackpostá-ban látható önarcképe hűen ábrázolja az ember komplexumait, a szemek nemcsak áthatóak de kétségbeejtően magányosak, ugyanakkor barátságot sugárzóak is. Csak a száj vonásai dacosak, az arc kiárnyékolt beesettsége mutat csalódást, elégedetlenséget.

Egy másik karcolaton ugyanitt még ennél is kifejezőbb az a világosságból sötét árba, az életből a halálba hajózó kicsiny fehérvitorlás ártatlan hajó, amelyik nemcsak a horizontban van egyedül, de a horizonton túl, a földön is, a felhős ég alatt. Utitársa csak az ártatlan természet, a négy fehér sirály - talán a négy dimenziót reprezentálva. S maga a sötét ár is világosságba torkollik mint ahogy világosságból ered: az életet követi a halál, de a halált követi megint az élet. Ez felér egy szép lírikus költeménnyel: minden szimpátiánk a kis fehér vitorlásé.

Egy harmadik grafika Seres gyökereit és létének dualizmusát mutatja be a fény és az árnyék megtestesüléseként. Ezek közös talajból fakadnak és egyforma mélybe érnek de nem egyforma magasba. Az összekuszált de nem egybefonódott gyökerekből mindig kettéágazó, egy sötét és egy világos fa nőtt ki, az előbbi halottan fekszik már az oldalán, elfekvően mint az árnyék ami akár egy hátán elfekvő saurus is lehetne melynek két égbe meredő nagy lába (vagy a kidőlt fa égbe meredő gyökerei?) körül ölelik a fehér fa törzsét ami fiatalabban, karcsúbban fut fel hajló kettős ágakba amelyek tovább kettőződnek az ég és a Hold felé, melyet az utolsó két hajtás tart ami szinte szárnyakká válik a hold körül. A levéltelen kompozíció égbe meredő sötét lábai-gyökerei (vagy ágai?) elfordulnak a Holdtól és hosszú nyakú griffinekké válnak tárt csőrökkel, az egyik a multba gágogva másik a fiatal fát fenyegetően. Ez utóbbi és a fiatal fa keresztmetszete fölött hét távoli madár szárnyal érkezőben. Az értelmezésben itt a néző kényszerül keverni a valóságot a képzeletével, éppúgy mint Seres látomásaiban keveredik a képzelet és a való. Ez a grafika egyenrangú alkotás Seres legjobb költészetével.

Seres a szó szinte minden értelmében egyéni költő, olyannyira hogy még a műfaja is az. Ha Seres lírai költő lenne - mert egy magáról író költőnek annak kellene lennie - akkor lírájából éppen a líra hiányolható. Mint már utaltam erre, az olvasóban nem kreál lírai, együttérző hangulatot, s amikor felvillanóan ezt tenné vagy tehetné, akkor meg azonnal kiránt belőle és kihasználhatatlanul hagyja az alkalmat. Így lesz Seresből egy olyan lírai költő aki nem ír hangulatverseket. Tulajdonképpen Seresre nem illik egyik műfaj sem igazában, mert olyan műfajban ír ami nem műfaj, de műfajként űzi a látomásokat. Magyar költőinkből soha nem

hiányzott a képzeletvilág, de egyikük sem élt ilyen kizárólagosan a saját képzeletvilágának.

És mégis van egy fontos Seres vers amiben az olvasó szimpátiáját sikerül egy valóban lírai költőnek felkeltenie és megőriznie. Ezt, a Palackposta "Látomások" című versét (egy öt stanzás vers amiből négy formatartó, magyaros hangsúlyos verselés), érdemes egészében megérteni:

Látogatnak látomások,
mindíg újak, mindíg mások,
hajnalonta jönnek-mennek,
valósággal keverednek

Azt regélik: szép az élet
-- veled vagyok, mégse veled --
úgy ringatják el magányom
hogyan az csupán szánom-bánom

Parancsolok enmagamra
okkal szólnál tenmagadra
ha egy kicsit te értenéd
hogyan mit üzen az ér-zenéd

Nem látok én semmi ármányt
sem ívelő szép szivárványt -
magam látom csak egyedül,
hol mindennek mély heve hül.

Egyszer jön majd változás

tán én leszek látomás,

látogatok sérülteket

legszebbreménységűeket.

Ebben a népies gyökereket idéző versében úgy benne van minden lényeges Seres vonás mint cseppben a tenger. Jóllehet ez sem hangulatvers, a második versszak erős együttérzést vált ki ezzel a szánom-bánom emberrel, amit az utolsó két sor jótékonyága a meghatottság szintjére emel. Ez a maga is szükséges ember a sérülteket istápolná, a sebezhető embereket látja "legszebbreménységűeknek." Ez egy olyan nemeslelkűség kifejezése ami többet mond az olvasónak a költőről mint tizenöt összeláncolt szonettje együttvéve. A versből az is kinyilvánul hogy "a létélmény formálható változékonysága," amiről Harris ír, Seresben transzendentális látomásokban nyilvánul ki, ami nemcsak hogy egybemosódik a valóval, de számára valós értékű is. Tudja, tudja ő hogy mi az átlagember valója, és "parancsolna enmagára" hogy ne álmodozzon, de ő nem hiszi magát átlagembernek (bár Harris szerint a látomások miatt nyugodtan az lehetne), mi több, Seres tudja hogy az átlagemberben is benne lakozna a képesség (mint Harris is állítja), hogy felfogja maga is amit Seres felfog - ha hallgatna saját "ér-zenéjére."

Seres rendkívülinek és magányosnak érzi magát mert kevesen fogják fel úgy az életet mint ő, de nem paranoid, nem lát "semmi ármányt," ugyanakkor felfogás élménye annyira reális neki hogy az több a szívárványnál, az egyenesen a valóba olvadva jelenik meg nála, hol "mindennek mély heve hül." Mi hûti le ezt a valós álmot, ezt a gyönyörű álm-létezést, létező-álmot, a költő saját valós lelki életét? Embertársai meg nem értése, akik képesek lennének megérteni de nem értik meg mert a maguk hétköznapi valóságaival vannak elfoglalva, s őt is állandóan ezekkel a "valós" mércéikkel mérik, bírálják.

S ez áll az irodalmárra is. Seres verseit csak olyan durván és értetlenül tudja kritizálni egy irodalmi kritikus, mint Seres sebezhető lelkét tudja kritizálni "a való embere," mint a józan lélek tudja kritizálni az álmot. A kritika lehet igaz is meg jogszerű is, de sem igazságos sem jogos, mert Seres más síkon mozog, az ő költészete nem csak költészet, az látomás is. A vers az földi dolog, irodalmi dolog, és a megjelent vers az irodalmi kritika tárgyát képezi. Itt Seres sebezhető. De a látomás, amit a költő velőjében élő isteni tehetség a versein át sejtetni tudott az más, az égi, az a vallás és a metafizika világába való valami, az egy felleges fellegvár ahol "a színes ködök" képzetestől úgy gomolyoghatnak, repdeshetnek, vagy akár ugrálhatnak is ahogy nekik tetszik. Ez már a vallás területe és hitkérdés, ez nem az irodalmi kritikus körébe tartozik hanem a misztikusokéba. És itt "az irodalmi kritika" - alapvetően a racionális gondolkodás maga is - lényegtelenné válik.

Seres költészete több érdekes témát vet fel a pszichológusnak is. Ezek között az érdekesebb témák között szerepel Seres József, a kanadai bevándorló, akinek csak a teste vándorolt be, a

szelleme továbbra is hazájában csatang, már amennyiben a földön (is) jár. Azután ott az a nagyon érdekes ember aki Istenbe menekül "hogyan otthon érezze magát." De gyaníthatóan aki ezeket a témákat vizsgálja is ugyanoda lyukad ki: a látomások csapdájába került emberhez jut. Mondja Seres költészete magaslatán, egyedi stílusát, versművészetét egyértelműen meghatározó, igazi "seresi sorokban" a Palackposta "Itthon vagyok" című versében:

Tudatomban öntudatlan

vezér lettem vágyak élén

s öntudatlan mélytudatban

nem is állva, nem is lépve

mentem lépre.

Seresnek ez a csapda nem csapda hanem lépesmész, mert csak itt szabadul fel az ő lelke hogy látomásokat lásson, csak itt érzi igazán otthon magát. Neki valójában az a célja hogy ide jusson. A "Csillagfogó" című versben módszerét is leírja: "Szertebontott egész a cél / valami játékos, ledér / magatartás kifogása." Sőt elemzi is: "az álom nem vágy, csak részben / kóbor, nem fészkel az észben, / de minek még űr is része." Neki az újabb meg az újabb viziók célt jelentenek, hogy mint a már idézett "Mikrokozmosz" befejező szakaszában vallja,

hogy megismétlődhessen a csoda,

a szétszórtan gomolygó

hazát teremtsen, örökéletűt,

mely volt, mégis lett,

mert általa lett a mienk,

mert megérteni nem is kell,

de hinni, élni benne,

érte és általa

maga a boldogság.

A Seres versek rugója, költészetének inspirációja, ennek a boldogságnak a keresése. Úgy kellene Seresnek ezek az ismétlődő viziók mint éhezőnek az evés, szomjazónak az ital - sőt erősebben és szenvedélyesebben szükségérzetben - mint alkoholistának az alkohol, drogoknak a következő fent levés. Mert csak ez ad ideig-óráig tartó érdemleges kielégülést. Az igazi Seres csapda abból áll hogy újra meg újra át kell élnie ezt a viziót ahol egyénisége egybeolvad a

világmindenséggel, mert lelke újra meg újra kívánja a kielégültséget, amit csak innen kap. És nincs más választása: ez a személyét feloldó élmény egyúttal a megsemmisülés nihilista élménye is, ebből az önmagát végtelenül gazdagító de ugyanakkor elveszejtő élményből mindig vissza kell térnie hús-vér önmagához ha élni (is) akar.

A reveláció nem az hogy Seres sörözik. A reveláció az hogy ha Seres nem lett volna ilyen szegény ember - ilyen szomjas és ilyen éhes - szóval ha kielégült lett volna való életével, valószínűleg soha nem lett volna belőle ilyen jó költő. Szerencsénkre, mint a "Csillagfogó"-ban mondja "aki mindent egyszerre él, az él csak ám de meg nem él." Mert "az adószedő való" mindig megköveteli a maga adóját. ("Eszmélet") És ugyanitt a választásáról:

Kevesebbel beérni lehet,

remény maradhat lélek-ékszer,

de eszmélni ki tud újra ott,

ahol kétszer, háromszor is a kényszer

kérdezi ugyanazt?

Serest kényszerhelyzetbe hozta a sorsa. Ezt a nyilvánvalóan ambiciózus embert a valós élet szegénysége, kielégületlensége arra kényszerítette hogy a fantáziájában éljen, mert csak ott tudta elérni nemcsak az álmát, de lelki nyugalmát is. Seres nem medítál és nincsen szüksége drogokra: neki a képzelete olyan erős, hogy valónak tudja érezni azt. Ő ebben a "valóságban" teremtette meg magának a maga végtelenül ambiciózus, dúsgazdag életét. S ha létrejöhetett volna az ő valós álma? A "Vigasztaló" soraiból megtudjuk hogy mit szeretett volna a valóban elérni Seres. Nem kacsalábon forgó fantasztikus várpalotát, sem semmi túlzottan igényeset:

Egy házról álmodott csupán,

mélyforgós békéről, csendről -

csillagos egû otthonról,

ahol víz csobog és cseveg,

kotyog a türelmes csónak,

hal rabol - nekünk eledel -

és kerti munkától zsibbad

a kéz - majd esti fák árnya

zuhan, nyúlik végtelenbe -

rőt-aranyból hold-ezüstre.

Ha a költő eléri valós vágyát, lett volna belőle egy a milliók közül, akik minden nagyobb város környékén megtalálhatják az ingatlan-irodák kirakataiban a maguk mindén földi paradicsomát amit a költő fent leír. Szerencsénkre neki végtelenül üres volt a zsebe, s így nem lett belőle egy a milliók között, a milliók között lett ő így egy.

Mert nem tudunk mégegy költőről, akármilyen fantáziadús is lett volna, akinek az ambíciója olyan nagy lett volna mint Seresé. Mint a Palackposta címadó versében mondja: "Magam, magam hittem / és szolga volt minden." Kétségtelen hogy egy ilyen - az egész világmindenséget saját személyében megtestesíteni kívánó - igénnyel senki sem lépett fel az irodalomban Seresig. Senki sem alapozta költészetét a személytelenség látomásainak a világára. Csak bámulnunk kell Seres hitét és önbizalmát hogy erre a valóban herculesi-sziszifuszi feladatra vállalkozott. Ezért nem lehet Serest igazságosan "kritizálni," meglehet "olvasni" sem. Ezért kell őt és a világát csak úgy, a maga módján, homályosan de életélményként "megérezni."

Veszely Ferenc, Kamloops, 2007 február 9.

[1]
Sam Harris, *The End of Faith - Religion, Terror, and the Future of Reason*, W. W. Norton & Co., New York, London, 2005. ISBN0-393-32765-5 pbk.

Jegyzetek

[i] A variety of techniques, ranging from the practice of meditation to the use of psychedelic drugs, attests to the scope and plasticity of human experience. For millennia, contemplatives (sic) have known that ordinary people can divest themselves of the feeling that they call "I" and thereby relinquish the sense that they are separate from the universe. (*The End of Faith*, p. 40.)

[ii] Robert Wilson, amerikai nyelvész-filozófus megkülönbözteti a tudásnak különböző fokait, bizonyos dolgokat tudunk csak úgy hogy elfogadjuk, elhisszük azokat, például az Isten létezését. Ezt gyenge értelemben vett tudásnak nevezi. Másodfokon "tudunk" tényekről, amelyek verifikálhatóak, például hogy Ottawa Kanada fővárosa. Ez a gyakorlati, közhasznált értelemben alkalmazott "tudás." A harmadik, "erős" értelemben vett tudás amikor tudásunkat nemcsak hitünk de érzésünk is bizonyítani tudja, ilyen tudás az például hogy "a tüske szúr." Seres világerzete olyan erős és valós hogy számára a látomás realitássá válik.